

Червак Ганна Богданівна, викладач кафедри джерелознавства, етнографії та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Інституту історії та права Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Коло наукових інтересів: проблеми методичної підготовки вчителя історії до майбутньої професійної діяльності.

ПРОБЛЕМА ЗМІСТУ ІСТОРІЇ В ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ СУСПІЛЬНО- ГУМАНІТАРНОГО НАПРЯМКУ

У даній статті аналізуються основні проблеми, що виникають при виборі змісту історичної освіти в профільних класах суспільно-гуманітарного напрямку. А також простежуються зв'язки всіх навчальних дисциплін гуманітарного циклу, що викладаються в профільних класах.

In the given article basic problems, that arise up at the choice of maintenance of history education in type classes publicly – humanitarian direction, are analysed. And also the copulas of all educational disciplines of humanitarian cycle are traced, that are laid out in type classes.

Сучасні тенденції розвитку України зумовили реформування освітньої галузі, що в результаті буде мати вигляд основної ланки демократичного суспільства. Перед школою постала низка проблем, що охоплюють такі процеси, як: формування духовно багатого, інтелектуально розвиненого громадянина; збереження і реалізацію нового потенціалу освіти, що буде конкурентноспроможним на загальноєвропейському освітньому рівні; задоволення освітніх потреб і інтересів молоді; розвиток і збереження в учня неповторної індивідуальності як соціальної цінності.

На це спрямовані останні нововведення в освітянській галузі: відкриття нових типів навчальних закладів, перехід на 12-річне навчання, запровадження профільності навчання [8, 9].

Однак процес переходу старшої школи на профільне навчання супроводжується низкою проблем, вирішення яких покладено на освітню галузь.

Метою статті є аналіз однієї з проблем, що охоплює процес викладання історії в профільних класах суспільно-гуманітарного напрямку, а саме, змісту предмету навчання.

Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державною

програмою «Вчитель», Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Концепцією профільного навчання освіта визначається як засіб формування підґрунтя до подальшої діяльності особистості [3, 4, 5, 6, 9].

Закон України «Про загальну середню освіту» стверджує: «Завдання загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань» [4]. У національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті зазначено: «Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України...». Концепція профільного навчання законодавчо закріпила профільну старшу школу, що є прогресивним кроком у напрямку забезпечення її варіативності, широкої диференціації та індивідуалізації навчання, відповідності змісту освіти запитам учнів [9].

Основою для вивчення процесу оновлення і змін шкільної історичної освіти є здобутки вчених, які створили загальну методологію досліджень: теоретичних засад, мети, чинників, складу й структури змісту загальної середньої освіти (С.І. Висоцька, І.К. Журавльов, І.Я. Лернер та інші); концептуальних засад побудови змісту шкільних предметів (О.І. Бугайов, Н.М. Бібік, В.М. Мадзігон,

В.М. Плахотнік, О.Я. Савченко, О.І. Пометун); питань методологічних змін в історичній науці (С.В. Кульчицький, О.О. Реєнт, В.О. Смолій, Ф.Г. Турченко, О.А. Удод); концептуальних засад історичної освіти (Л.М. Жарова, В.О. Комаров, В.О. Мисан, П.В. Мороз, П.Б. Полянський, О.І. Пометун, О.Ф. Турянська, Г.О. Фрейман); удосконалення шкільного підручника (В.С. Власов, Н.І. Гулян, Т.В. Ладиченко, В.О. Мисан, О.І. Пометун); реалізації змісту шкільної історичної освіти за допомогою застосування окремих технологій, прийомів та засобів навчання (А.А. Булда, Л.В. Задорожна, О.В. Желіба, В.О. Комаров, О.І. Пометун, В.М. Сотниченко, А.В. Фоменко).

Як зазначає Н.М. Бібік, на сьогодні корінними соціально-педагогічними проблемами, які засвідчують стан якості освіти, її фактичну зверненість до людини є самореалізація особистості, адекватний вибір молодого людиною життєвого шляху. Профільна школа, з її адресною спрямованістю на потреби і запити старшокласника, на вироблення й узгодження суспільних і особистих цінностей, потребує актуалізації методологічного, методичного, психологічного і педагогічного знання. Це потребує розробки певних правил і рекомендацій щодо реалізації профільного навчання в школі на окремому предметному і знаньовому змісті [2].

Однією з таких методичних проблем – є проблема викладання історії в профільних класах суспільно-гуманітарного напрямку. Історія в навчальних планах є однією з центральних дисциплін шкільного циклу і займає провідне місце в шкільній галузі «Суспільствознавство». Профільний клас суспільно-гуманітарного напрямку повинен мати чіткий напрям оволодіння предметом історії як засобом формування сукупності предметних і загальних компетенцій, залежно від кількісних і якісних характеристик яких, можна говорити про рівень компетентності учня в історії, тобто про те, які види робіт він гіпотетично зможе виконати, які ситуації в особистій, громадській та навчальній сферах розв'язати.

Профільне навчання в середній школі є насамперед диференційованим навчанням, а саме таким процесом, що характеризується виокремленням і посиленням провідних, профілюючих навчальних предметів на засадах єдиної школи як культурного осередку (в рамках державного освітнього стандарту) і в межах школи [7].

Учитель, який працює в класах даного профілю, повинен бути не тільки обізнаний в області історії та права, але й володіти знаннями з філософії, суспільствознавства, громадянознавства, українознавства та етики.

Це дозволяє звернути посилену увагу до такої категорії учнівської молоді, яка пов'яже своє майбутнє життя з історією, політикою, державними, суспільними і громадськими організаціями. Адже суспільство потребує не тільки добре обізнаного та вихованого громадянина, але й молоді людини, яка б мала змогу продовжувати процес розвитку

такого суспільства, управляти державою на високому рівні. Суспільно-гуманітарний профіль передбачає підготовку до майбутньої професійної діяльності у сфері суспільних, правових, економічних та юридичних відносин.

На перший план виходить питання щодо перегляду змісту історичної освіти, що є центральною в процесі формування особистості учня, що обрав суспільно-гуманітарний профіль навчання.

На початку XXI століття шкільна історична освіта зазнала суттєвих змін у зв'язку із переходом на 12-річний термін навчання, що супроводжувалось поширенням ідеї особистісно орієнтованого навчання та компетентнісного підходу до формування його змісту та організації [2].

Специфіка історії як суспільствознавчої дисципліни полягає в тому, що вона має в собі великий потенціал для формування соціальної ідентичності учнів, залучаючи їх до системи цінностей [1]. Мета історії як навчального предмета полягає в допомозі учням у їхньому моральному, інтелектуальному і соціальному розвитку. Історія як предмет, повинна сприяти формуванню історичної свідомості, але її внесок у цей процес полягає в розвитку історичного мислення, вихованні духовних ціннісних орієнтацій та формуванні основ історичних знань [10].

У цьому контексті було визначено пріоритетний напрям пов'язаний з орієнтацією історичної освіти на формування історичного мислення учнів, тобто загального розуміння історичного процесу в його різноманітності й суперечливості; способів одержання, засвоєння і застосування історичних знань, уміння самостійно орієнтуватись та адаптуватись до швидких змін суспільного життя, критично ставитися до інформації; виховання в дитини загальнолюдських духовних ціннісних орієнтацій, моральних якостей патріота своєї Батьківщини, підготовка до активної участі в розбудові української держави [2]. Таке ціле визначення було запропоновано авторським колективом проекту державного стандарту загальної середньої освіти за спрямуванням «Історія» під керівництвом С. Кульчицького (зокрема О. Пометун, Л. Калініною) [1].

Можливість введення у варіативну частину різноманітних спецкурсів дає змогу доповнювати історичні знання, отримані учнями на уроках історії. Але проблема заключається в тому, щоб уникнути дублювання навчального матеріалу в запропонованих нових дисциплінах. Це ставить на порядок денний аналіз історичного матеріалу з позицій інтегрованого підходу. І визначати зміст допоміжних дисциплін – як доповнення до основного змісту історичної освіти.

Перш за все, як основа в роботі у профільних класах суспільно-гуманітарного напрямку виступає історична освіта, зміст якої постійно знаходиться в процесі оновлення, доповнення, переосмислення. Аналіз навчального предмету історії можна зробити на основі шкільної програми.

Зміст програми побудовано у відповідності до лінійної системи шкільної історичної освіти, яка передбачає логічне та хронологічно послідовне вивчення історії України від початку ХХ до початку ХХІ ст. Виклад вітчизняної історії здійснюється в органічній єдності із загальноєвропейською та світовою історією [1].

Виходячи із сучасних вимог, перед вчителем історії стоять завдання:

- по-перше, сформувані в учнів *ключові компетентності*, що допоможуть йому досягти певного рівня соціалізації – навчитися у школі та поза школою успішно вирішувати питання особистого і суспільного життя;
- по-друге, допомогти учням набуті *предметних компетентностей*, що дадуть можливість індивідуалізувати та олюднити теоретичні знання, зрозуміти перебіг подій вітчизняної історії, сформувані позитивну мотивацію до пізнавальної діяльності [9].

На нашу думку, саме процес навчання історії є основою формування громадянина, що активно діятиме, буде патріотом держави і суспільства. Не маючи основних знань з питання історичного розвитку та закономірностей, молода людина не зможе застосувати інші знання, набуті в процесі вивчення допоміжних спецкурсів. Однак поряд з цим, потрібно усвідомлювати, що тільки в процесі інтеграції та взаємодії навчальних дисциплін суспільно-гуманітарного циклу можна досягти високого результату навчання і виховання.

Починаючи складний процес формування громадянина, майбутній учитель повинен вміти аналізувати всі аспекти поставленої перед ним проблеми. Як організатор навчально-виховного процесу, він повинен чітко прослідкувати закономірності і цілі своєї роботи. Визначати взаємозв'язки навчальної дисципліни суспільно-гуманітарного профілю із загальними задачами навчання та виховання. Бути обізнаним в останніх напрямках і тенденціях історичної науки. Учитель повинен сформувані такі умови, де б були в наявності всі можливі чинники, що впливають на розкриття внутрішнього світу учня і насичення його гро-

мадянськими якостями та рисами. Звідси, завдання вчителя історії, що викладатиме в класах суспільно-гуманітарного профілю, полягає не тільки в тому, щоб надати глибокі знання з предмету, але й розвинути вміння і навички роботи у сфері державного управління, в організації громадського життя [9].

Аналіз проблеми змісту історичної освіти в контексті запровадження профільного навчання свідчить про те, що на даний момент не створено ще загальної концепції викладання історії як профільного предмету в класах суспільно-гуманітарного напрямку.

Проте можна окреслити першочергові завдання та шляхи вирішення проблеми змісту шкільної історичної освіти:

- наукове обґрунтування методологічних підходів до визначення змісту історії як шкільного предмету в профільних класах суспільно-гуманітарного напрямку;
- розробка й аналіз різних методичних підходів до визначення мети і завдань шкільної історичної освіти, що залежать від сучасних завдань освіти, а саме профільного навчання;
- визнання формування історичної свідомості учнів профільних класів суспільно-гуманітарного напрямку – як стратегічної мети історії;
- сприяння розвитку мотиваційної сфери навчальної діяльності, зокрема інтересу до історії як профілюючого навчального предмету шляхом розробки і впровадження нових підходів до викладання історії;
- відбір історичного змісту, зумовлений потребами і замовленням сучасного суспільства.

За такої умови зміст історії як навчального предмету повинен носити не тільки інформаційний теоретичний характер, але й бути проблемним, тобто таким, що стане каталізатором процесу розвитку критичного і творчого мислення, формування власного погляду на інформацію; виховання громадянської свідомості, гідності та честі; само-реалізації учнів у процесі навчання у профільній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баханов К.О. Оновлення змісту сучасної шкільної історичної освіти: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 326 с.
2. Бібік Н.М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці // Педагогічна і психологічна науки в Україні: Зб. наук. пр. / АПН України. – К., 2004. – Т. 2. – С. 95-106.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна. ХХІ ст.) // Освіта. – К.: Радуга, 1994. – 62 с.
4. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1991. – 25 червня.
5. Закон України «Про загальну середню освіту» // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – № 15. – С. 6-31.
6. Кищенко О. Проф. Образование в старшей школе: проблема построения курсов истории и обществознания // Преподавание истории в школе. – 2006. – № 10. – С. 5-10.
7. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 2. – С. 3-22.
8. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3-15.
9. Концептуальні засади сучасної шкільної історичної освіти. Збірник документів і наукових праць / За ред. К.О. Баханова. – Бердянськ: БДПУ, 2007. – 272 с.